

ПУЛЬС ЖЫЦЦЯ — ПУЛЬС МАСТАЦТВА

Ліпень 1961 года. Цяліны край. Я стаю на шашы з эскадронам і палатонам. Галасую. Мяне падбірае мой «ямляк» — 25-тонны самазвал. За рулём сядзіць хударлявы чалавек і, моцна спіскаючы баранак, уважліва глядзіць наперад. Даведнашчы, хто я такі, ён раптам пытаецца:

— Скажыце, ці ёсць паперы такія мастакі, як Рапін і Шышкін?

Мяне гэтае пытанне крыху бянтэжыць.

— Ёсць, вядома, вельмі цікавыя і вялікія мастакі, — адказваю я і пачынаю пра іх расказваць.

— Ну, а такога майстра светасяно, як Раббрандт, напэўна няма, — гаворыць далей ён. — Я вельмі люблю Раббрандта.

Замойкі. Я гляджу на яго, і шчыра кажуць, не магу ўстаць адзілення. А здзіўлена было чаго. Я ўжо ведаў, што на гэтай зямлі, дзе раней нават вятры не затрымліваліся, жылі людзі моцныя думкамі, зацятыя і працавітыя. Цяпер жа мяне ўразаў тое, што яны, не паспешыўшы аж след абшчыцы, ужо заняты думкамі не толькі аб хлебе адзіным, але і аб «хлебе» духоўным.

Чалавек... Мой сучаснік. Яго рысы мы пазнаём і ў мужных справах Юрыя Гагарына і Германа Цітова, першых у гісторыю чалавецтва касманаўтаў, і ў высокародстве Валентына Гаганавіча, чый працоўны подзвіг характэрны для чалавека новай якасці. Але гэта ўжо вядомыя імёны. А колькі такіх жа, па-сапраўднаму выдатных людзей параджае наша рэчаіснасць штодзённая!

XXII з'езд КПСС з'явіўся ў жыцці нашага народа падзеяй грандыёзнай, надзвычай хваляючай. Усе савецкія людзі з натхненнем узяліся за работу, за ажыццяўленне праграмы пабудовы камунізму.

І натуральна, што кожны савеснік мастак задумваецца сёння аб лёсе вылучаючага мастацтва, аб яго праблемах і сваіх творчых планах у святле рашчываючага з'яўдзі.

На з'ездзе быў рашуча асуджаны культ асобы Сталіна. Культ асобы нанёс вялікую шкоду і выключнаму мастацтву. Вядома, і ў той перыяд ствараліся выдатны творы, але творчыя дасягненні маглі быць больш значнымі. Горш за ўсё тое, што культ асобы нявечы душы людзей, садзейнічаў паўнацэннаму мастацтва раўнадушнага, параджаў дагматызм, штамп, бояз наватарства.

Партыя заклікае нас змагацца супраць перажытай культуры асобы, супраць усяго таго, што змяняе старонню сапраўднага камуністычнага мастацтва.

З кожных годам растуць усё новыя сілы маладых мастакоў. І гэта зусім заканамерна. Вылучае мастацтва не можа развівацца без актыўнага ўдзелу ў ім моладзі, без прытоку свежых і арыяльных талентаў. У асноўным гэта — ідэяна-здоровыя, таленавітыя людзі, з добрым густам, якія любяць мастацтва, разумеюць яго мэты і задачы.

Адначасна некаторыя маладыя мастакі, якія не зусім моцна стаяць на рэалістычных творчых пазіцыях. Гэта залежыць ад ступені таленту чалавека. І ад узроўню яго агульнай культуры, і ад прафесійнага ўзровень.

Сянальнай падрыхтаванасці. Іншы раз можна сустраць людзей, якія шукаюць лёгкія шляхі і доўгага рубля, што сведчыць аб іх творчай і грамадзянскай надобрасумленнасці.

Але ў аснове сваёй, я паўтараю, наша мастацкая моладзь — людзі здольныя, сумленныя, працавітыя, якія гора жадаюць унесці свой уклад у мастацтва.

Таму мне думаецца, што некаторыя мастакі старэйшага пакалення робяць вялікую памылку, агульна ганячы моладзь, прысваючы ёй лёгкадумнасць, несур'ёзнасць, слабую падрыхтоўку і іншыя недахопы. Гэты таварыш, па сутнасці, паўтарае памылку той часткі творчай моладзі, якая схільна зводзіць на нішто заслугі старэйшага пакалення.

Увогуле, падзяляю мастакоў на маладых і старых можна толькі вельмі ўмоўна і адносна. Творчай моладзцю некаторых мастакоў стала ўзросту мінулага і сённяшняга могуць пазайздросціць многія маладыя. І ў той жа час ёсць і сарод маладых мастакоў такіх, якія нічога не шукаюць, нібы ім усё ясна, і пачуццё неспакою зусім не ўласціва ім. А дрэнна ж пачынаць свой творчы шлях са старасці.

«Мастак для таго, каб уздзейнічаць на іншых, павінен сам шукаць, каб яго твор быў пошукам. Калі ён усё знайшоў і ўсё ведае і вучыць або наўчыцца забавляць, ён не дзейнічае. Толькі калі ён шукае, глядзіць, слухае, чытае зліваецца з ім у пошуках». Гэтыя словы рускага пісьменніка зямлі рускай Л. М. Талстога не трэба ніколі забываць.

Пошкі новага, які ў сярабы мастака, патрабуе нястомнай работы над сабою. А быць у мастацтве так. Паша жыцця ёсць аб лепшым скульптар свой твор пачаў год, дзесяць, і ён «ідзе». Гэта яго фартура. Але што ён дае жыццю новага? Вельмі мала. Ён проста сябе «тыражуе».

У нас ёсць людзі, якія ахвотна і зусім не ланкінаю гавораць аб праве мастака на творчы пошукі. Але атрымліваюцца так, што гэтыя людзі на словах выступаюць за наватарства, а на справе шалёна нападоюць на кожную спробу даць незвычайнае фармальнае рашэнне. І не таму, што гэта дрэнна або памылкова, а таму толькі, што яны выходзяць за звыклыя надзейныя рамкі традыцыйных схем і шаблонаў, якіх у мастацтве вялікае мноства.

Мы павінны змагацца супраць ілжанаватарства, супраць эклектыкі і прамога плагіяцтва, супраць няправільнага разуметага наватарства аб несумленнай спекуляцыі пад наватарства.

Але мы павінны таксама падтрымліваць творчы пошукі мастакоў, іх імкненне актыўна і сумленна выпрацоўваць формы, якія дапамагаюць раскрыць новы змест.

Сёння ўсе савецкія людзі, кожны па-свойму, думаюць аб нашым агульным «заўтра». А вось мы, мастакі, іншы раз любім больш аглядацца назад, уславінаць.

XXII з'езд КПСС праходзіў у новым будынку — дудочным Палацы з'ездаў. Тут была прынята новая Праграма партыі. Побач з выдатным ансамблем помнікаў старажытнай рускай архітэктуры, якімі так багаты

прытраўляць лямкай сіроку і пакрываць лачком. А гэтак усё пазаўлае нашы творы сілы, жыццёвай праўды. Нам патрэбна праўда аб нашых днях, аб нашых людзях, праўда, якая сама па сабе высакродная, якая, будучы перададзена з сапраўдным запалам і сілай, пераўрае працу мастака ў сапраўдны твор мастацтва.

І мы павінны змагацца, з аднаго боку, супраць прыняжэння і збяднення нашай рэчаіснасці, а з другога — супраць прыхарошвання, лагіроўкі, супраць устарэлых эстэтычных норм, супраць пошласці і мяшчанства.

Час пакліскае канец нічым непраўдным скаркам «на тэму». Калі мастак б'яро актывую тэму толькі для таго, каб гэтым замаскіраваць сваю творчую беспадобнасць, то гэта не толькі не мастацтва, але і дрэнны, амаральны ўчынак. Нельга ж зводзіць змест твора толькі да сюжэта, калі, глядзячы на партрэт, мы не пранімаем у багацце душы чалавека. Можна з году ў год добраўмыслена фіксаваць вайсковы падзеі ці з'явы жыцця. Але гэтага яшчэ недастаткова, каб называцца мастаком.

Быццё вызначае свядомасць не толькі па зместу, але і (што не менш важна) па форме мыслення, па характары ўспрыняцця. Ніхто не мог бы стварыць карціну «Бранісец Пацёмкіна», ніхто не мог бы напісаць паэму «Добра» ці «Абарону Петраграда» ў наш час у тым «тонусе», у тым характары жыццядарвання, у якім яны былі створаны ў свой час — нават іх аўтары. Быць сучасным як па зместу, так і па форме — вось патрабаванне часу.

Каласальную ролю для творчасці адігрывае маральнае аблічча самога мастака, яго перапананасць, разумовая і эмацыянальная культура, прынцыповасць. Маральны кодэкс будаўніка камунізму павінен увайсці ў плыць і кроў кожнага работніка мастацтва. Мастаку можна дараваць і памылкі, і няўдачы, але нельга дараваць унутраны холад, абывацкасць і несумленнасць адносна да сваёй справы. Мастацтва павінна займацца людзьмі з гарай і чыстай душой. Успялікія камерцыйны і кар'ерны мэты ніколі не будуць праўдзінна з пункту гледжання сапраўднага мастацтва.

Наша краіна ўпэўнена, ідзе па шляху да камунізму. Нам, мастакам Беларусі, трэба падумаць і многае вырашыць на нашым з'ездзе. Давайце ж паглядзім на нашым форуме палымнаю і дэдуваю размову аб праблемах, якія нас хваляюць, вырашэнне якіх жыццёва важна і неабходна.

М. ДАНЦЫГ, мастак.

Уважліва прачытаў я артыкулы Алеся Званка, народных артыстаў БССР Д. Арлова, С. Сяргейчыка, заслужанай артысткі рэспублікі А. Клімавай. Прачытаў, урадавалася, што ў газеце пачалася такая цікавая і вельмі патрэбная размова, і мімаволі падумаў аб нашым Гомельскім абласным рускім драматычным тэатры. За што мы любім яго? Чым ён нас засмучае? Чаму мы чакаем ад рэжысёраў, акцёраў, мастакоў? Гэтыя пытанні ўзнікаюць цяпер з абодвух бакоў рампы, яны хваляюць і дзельчю сцінічнага мастацтва і гледачоў.

На нашай сцене працуе ямаля цікавых акцёраў. Гэта заслужаны артыст рэспублікі М. Цурбакоў — выканаўца ролі Уладзіміра Ільіча Леніна ў спектаклях «Крамлёўскія куранты», «Кветкі жытня» М. Пягодзіна, «Імем рэвалюцыі» М. Штэрона. Гэта такія ўдальніцы работніцкай сцэны, як А. Каменская, М. Меліноўскі, Е. Гільчанка, Р. Суворав, А. Каменскі, заслужаная артыстка рэспублікі Л. Гамуліна.

Словам, у нас няма акцёраў добрых і розных. А вось спектаклі, якія былі б яркай падаеяй у культурным жыцці гомельчан, аб якіх бы гаварылі, спрачаліся, а галоўнае — вучыліся на іх, мала. У чым прычына? Перш за ўсё, на мой погляд, у рэжысуры.

Тэатр наш існуе восьмы год. А галоўны рэжысёр змяніўся ў ім ужо тры. У першыя гады працаваў Г. Кацман, затым — М. Ульянаў, цяпер — Л. Эльстон. Аб «вядомых» рэжысёрах і гаварыць не доводзіцца, столькі іх пабывала ў нашым тэатры. І ўсё — неездзіма, «па запрашэнню», часова. Прыедуць, паставяць спектакль — адзін лепшы, другі горшы і... да пабачыня. Даволі скажаць, што за васьмігадовае жыццё тэатра амаль не было такога сезона, каб у калектыве працавалі ўсе тры рэжысёры, вызначаныя па штатце.

Усё гэта вельмі дрэнна адбіваецца на рабоце тэатра і перш за ўсё на яго рэпертуры. Песні выбіраюцца і ставяцца ў спецыялы, калектыву нерувацца ад мноства рэжысёрскіх стыляў, правільнай, мезаніна з розных стыляў, калі акцёр губляецца ў сваім імкненні знайсці тое, што для яго будзе самым характэрным, калі адзін рэжысёр на нішто зводзіць работу другога. Кераціць камучы, не было ў тэатры такога мастака-гаспадара, які б здолеў у складаны час станаўлення калектыву ўмець павесці свой карабель на бурлівым акіяне мастацтва.

Праўда, няма правіл без выключэння. Так, напрыклад, у Гомелі дэ гэтага часу і акцёры, і гледачы з удзячнасцю ўспамінаюць рэжысёра Берыса Ручына, які запрашаўся для работы над спектаклем «Востраў Афрандзіты». Гэты патрабавальны, неспакоіны мастак здолеў узяць калектыву, зрабіць рэзультаты цікавымі гедзінамі ў жыцці акцёра, зафрануў самазавяцтва струны кожнага і ў выніку атрымаўся добры, зладжаны ансамблевы спектакль — лепшы ў рэпертуры за апошнія гады.

Здэсці, дырэктар тэатра павінен быць зацэкаўленай у тым, каб такія людзі, як Б. Ручын, працавалі ў тэатры стала. Але... не жа-

дана гэтага рэжысёра пераехаць у Гомель ніхто не аддучыцца. Цікавай творчай манерай вызначыўся і рэжысёр Я. Рэво. Але ён мала прапрацаваў у тэатры. Даводзіцца шкадаваць і аб тым, што толькі адзін сезон «пратрымаўся» ў тэатры рэжысёр Я. Батурын. А ён жа зарэкаментаваў сябе як удальнік мастак. Аб гэтым вельмі пераканаўча сведчыць пастаўлены ім спектакль «Згублены сын» А. Арбузава. Чаму ж пакінуў тэатр Я. Батурын? Гавораць, яе спрацаваўся. З кім не спрацаваўся? Акцёры ўсёй душой пацягнуліся да яго, а гэта — галоўнае, гэта тое, што патрэбна тэатру, што дазваляе спадзявацца на поспех.

Галоўны рэжысёр тэатра Л. Эльстон — вопытны майстар сваёй справы. Але, аддаючы належнае яго вопыту і ўменню, усё-такі хочацца ўспомніць прыказку: адзін у полі не воін. Цяжка аднаму за ўсім паспешы, усё правядзе, і што вельмі неабходна, зрабіць кожную работу тэатру творчым святлом.

Да гэтага часу наш тэатр не набыў свайго творчага аблічча, свайго сцінічнага пошчыру. Не набыў, вядома, таму, што не было прадуманага, выражанага, перспектыўнага рэжысёрскага плана, які дапамог бы спавялаць рыхтавацца да ўсё больш складаных маштабных работ. Тэатр не мае на сваім ідэалагічным узроўні буйных палатнаў, такіх спектакляў, якія іргаліся б з год у год і кожны раз хвалявалі па-новаму. Скажам, такіх спектакляў, як «Антымістычная трагедыя» ў Рускім драматычным тэатры імя М. Горькага, «Канстанцін Заслонаў» у Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, «Несцерка» ў Тэатры імя Якуба Коласа, «Брэсцкая крэпасць» ў Тэатры імя Ленінскага камсамола. Нават такі добры спектакль, як «Крамлёўскія куранты» М. Пягодзіна, воль ужо п'яду гадю ў ідзе на сцене нашага тэатра. У апошнія два гады наглядзецца некаторы зрух у справе фарміравання рэпертуру. Можна ўжо назваць такіх спектаклі пра сучаснасць, як «Лявоніха на арбіце» А. Макавіча, «Акція» А. Штайна, «Крыдт у Нібелунгаў» Ф. Куна, «Час любіць» Б. Лескіна, «Заводскія хлопцы» А. Шур. Ужо адзін гэты пералік сведчыць, што кіраўнікі тэатра, мастакі савет павярнуліся тварам да жыцця.

Але мала выбраць належную п'есу. Трэба так вырашыць яе пастаюнку на сцене, каб па сваіх вартасцях спектакль быў на ўзроўні драматычнага матэрыялу. На жаль, так бывае дэляка не заўсёды. Спалшося на пастаюнку «Акція» А. Штайна, якую тэатр рыхтаваў да гістарычнай падзеі ў жыцці краіны — XXII з'езде партыі. Прыходзіцца шкадаваць, што на нашай сцене «Акція» не стаў акіянам жыцця, апаўднёнем пра краіну, пра яе бурны шлях у будучыню, пра яе рулячы. Спектакль гэты ў значнай ступені «адшюў» у быты, не ўзняўшы вышэй «лёсу асобных людзей, сямейных драм, не стаў ухваляваным расказам пра нашых сучаснікаў, пра іх камуністычныя адносіны да працы, барацьбы, чалавека.

Думаецца, што адна з прычын гэтых недахопаў — няўдалае расстаноўка сіл і недастатковае раскрыццё акцёрамі вобразу свайго героя. Р. Сувораву, цікаваму акцёру, які вырваў на сцене Гомельскага тэатра, даручылі ролю Платонава. Роля адказная, складаная. Р. Суворав старанна працаваў над ёю. Імяна, старанна. А вось творчага натхнення, духоўнага ўзлёту, імпрэвізацыянага самааддучыня, пра якое так добра гаворыць у сваім артыкуле народны артыст рэспублікі Д. Арлоў, у Р. Суворав не было, як, дэ рэчы, і ў іншых

акцёраў. Увогуле, падзяляю мастакоў на маладых і старых можна толькі вельмі ўмоўна і адносна. Творчай моладзцю некаторых мастакоў стала ўзросту мінулага і сённяшняга могуць пазайздросціць многія маладыя. І ў той жа час ёсць і сарод маладых мастакоў такіх, якія нічога не шукаюць, нібы ім усё ясна, і пачуццё неспакою зусім не ўласціва ім. А дрэнна ж пачынаць свой творчы шлях са старасці.

«Мастак для таго, каб уздзейнічаць на іншых, павінен сам шукаць, каб яго твор быў пошукам. Калі ён усё знайшоў і ўсё ведае і вучыць або наўчыцца забавляць, ён не дзейнічае. Толькі калі ён шукае, глядзіць, слухае, чытае зліваецца з ім у пошуках». Гэтыя словы рускага пісьменніка зямлі рускай Л. М. Талстога не трэба ніколі забываць.

Пошкі новага, які ў сярабы мастака, патрабуе нястомнай работы над сабою. А быць у мастацтве так. Паша жыцця ёсць аб лепшым скульптар свой твор пачаў год, дзесяць, і ён «ідзе». Гэта яго фартура. Але што ён дае жыццю новага? Вельмі мала. Ён проста сябе «тыражуе».

У нас ёсць людзі, якія ахвотна і зусім не ланкінаю гавораць аб праве мастака на творчы пошукі. Але атрымліваюцца так, што гэтыя людзі на словах выступаюць за наватарства, а на справе шалёна нападоюць на кожную спробу даць незвычайнае фармальнае рашэнне. І не таму, што гэта дрэнна або памылкова, а таму толькі, што яны выходзяць за звыклыя надзейныя рамкі традыцыйных схем і шаблонаў, якіх у мастацтве вялікае мноства.

Мы павінны змагацца супраць ілжанаватарства, супраць эклектыкі і прамога плагіяцтва, супраць няправільнага разуметага наватарства аб несумленнай спекуляцыі пад наватарства.

Але мы павінны таксама падтрымліваць творчы пошукі мастакоў, іх імкненне актыўна і сумленна выпрацоўваць формы, якія дапамагаюць раскрыць новы змест.

Сёння ўсе савецкія людзі, кожны па-свойму, думаюць аб нашым агульным «заўтра». А вось мы, мастакі, іншы раз любім больш аглядацца назад, уславінаць.

XXII з'езд КПСС праходзіў у новым будынку — дудочным Палацы з'ездаў. Тут была прынята новая Праграма партыі. Побач з выдатным ансамблем помнікаў старажытнай рускай архітэктуры, якімі так багаты

прытраўляць лямкай сіроку і пакрываць лачком. А гэтак усё пазаўлае нашы творы сілы, жыццёвай праўды. Нам патрэбна праўда аб нашых днях, аб нашых людзях, праўда, якая сама па сабе высакродная, якая, будучы перададзена з сапраўдным запалам і сілай, пераўрае працу мастака ў сапраўдны твор мастацтва.

І мы павінны змагацца, з аднаго боку, супраць прыняжэння і збяднення нашай рэчаіснасці, а з другога — супраць прыхарошвання, лагіроўкі, супраць устарэлых эстэтычных норм, супраць пошласці і мяшчанства.

Час пакліскае канец нічым непраўдным скаркам «на тэму». Калі мастак б'яро актывую тэму толькі для таго, каб гэтым замаскіраваць сваю творчую беспадобнасць, то гэта не толькі не мастацтва, але і дрэнны, амаральны ўчынак. Нельга ж зводзіць змест твора толькі да сюжэта, калі, глядзячы на партрэт, мы не пранімаем у багацце душы чалавека. Можна з году ў год добраўмыслена фіксаваць вайсковы падзеі ці з'явы жыцця. Але гэтага яшчэ недастаткова, каб называцца мастаком.

Быццё вызначае свядомасць не толькі па зместу, але і (што не менш важна) па форме мыслення, па характары ўспрыняцця. Ніхто не мог бы стварыць карціну «Бранісец Пацёмкіна», ніхто не мог бы напісаць паэму «Добра» ці «Абарону Петраграда» ў наш час у тым «тонусе», у тым характары жыццядарвання, у якім яны былі створаны ў свой час — нават іх аўтары. Быць сучасным як па зместу, так і па форме — вось патрабаванне часу.

Каласальную ролю для творчасці адігрывае маральнае аблічча самога мастака, яго перапананасць, разумовая і эмацыянальная культура, прынцыповасць. Маральны кодэкс будаўніка камунізму павінен увайсці ў плыць і кроў кожнага работніка мастацтва. Мастаку можна дараваць і памылкі, і няўдачы, але нельга дараваць унутраны холад, абывацкасць і несумленнасць адносна да сваёй справы. Мастацтва павінна займацца людзьмі з гарай і чыстай душой. Успялікія камерцыйны і кар'ерны мэты ніколі не будуць праўдзінна з пункту гледжання сапраўднага мастацтва.

Наша краіна ўпэўнена, ідзе па шляху да камунізму. Нам, мастакам Беларусі, трэба падумаць і многае вырашыць на нашым з'ездзе. Давайце ж паглядзім на нашым форуме палымнаю і дэдуваю размову аб праблемах, якія нас хваляюць, вырашэнне якіх жыццёва важна і неабходна.

М. ДАНЦЫГ, мастак.

Працягваем размову аб праблемах тэатральнага мастацтва.

У сённяшнім нумары — слова гледачам.

З. Зайцава (Гомель) расказвае аб тым, што яе непакінула ў справах Гомельскага абласнога драматычнага тэатра.

М. Чапрасаў (Мінск) тэмай свайго выступлення абраў вобраз маладога сучасніка — ян увабляюць яго нашы драматыргі, янім паўстае малады герой на падмостках сцэны.

Наступнае слова — крытыку Т. Бушко.

УВАЖЛІВА прачытаў я артыкулы Алеся Званка, народных артыстаў БССР Д. Арлова, С. Сяргейчыка, заслужанай артысткі рэспублікі А. Клімавай. Прачытаў, урадавалася, што ў газеце пачалася такая цікавая і вельмі патрэбная размова, і мімаволі падумаў аб нашым Гомельскім абласным рускім драматычным тэатры. За што мы любім яго? Чым ён нас засмучае? Чаму мы чакаем ад рэжысёраў, акцёраў, мастакоў? Гэтыя пытанні ўзнікаюць цяпер з абодвух бакоў рампы, яны хваляюць і дзельчю сцінічнага мастацтва і гледачоў.

На нашай сцене працуе ямаля цікавых акцёраў. Гэта заслужаны артыст рэспублікі М. Цурбакоў — выканаўца ролі Уладзіміра Ільіча Леніна ў спектаклях «Крамлёўскія куранты», «Кветкі жытня» М. Пягодзіна, «Імем рэвалюцыі» М. Штэрона. Гэта такія ўдальніцы работніцкай сцэны, як А. Каменская, М. Меліноўскі, Е. Гільчанка, Р. Суворав, А. Каменскі, заслужаная артыстка рэспублікі Л. Гамуліна.

Словам, у нас няма акцёраў добрых і розных. А вось спектаклі, якія былі б яркай падаеяй у культурным жыцці гомельчан, аб якіх бы гаварылі, спрачаліся, а галоўнае — вучыліся на іх, мала. У чым прычына? Перш за ўсё, на мой погляд, у рэжысуры.

Тэатр наш існуе восьмы год. А галоўны рэжысёр змяніўся ў ім ужо тры. У першыя гады працаваў Г. Кацман, затым — М. Ульянаў, цяпер — Л. Эльстон. Аб «вядомых» рэжысёрах і гаварыць не доводзіцца, столькі іх пабывала ў нашым тэатры. І ўсё — неездзіма, «па запрашэнню», часова. Прыедуць, паставяць спектакль — адзін лепшы, другі горшы і... да пабачыня. Даволі скажаць, што за васьмігадовае жыццё тэатра амаль не было такога сезона, каб у калектыве працавалі ўсе тры рэжысёры, вызначаныя па штатце.

Усё гэта вельмі дрэнна адбіваецца на рабоце тэатра і перш за ўсё на яго рэпертуры. Песні выбіраюцца і ставяцца ў спецыялы, калектыву нерувацца ад мноства рэжысёрскіх стыляў, правільнай, мезаніна з розных стыляў, калі акцёр губляецца ў сваім імкненні знайсці тое, што для яго будзе самым характэрным, калі адзін рэжысёр на нішто зводзіць работу другога. Кераціць камучы, не было ў тэатры такога мастака-гаспадара, які б здолеў у складаны час станаўлення калектыву ўмець павесці свой карабель на бурлівым акіяне мастацтва.

Праўда, няма правіл без выключэння. Так, напрыклад, у Гомелі дэ гэтага часу і акцёры, і гледачы з удзячнасцю ўспамінаюць рэжысёра Берыса Ручына, які запрашаўся для работы над спектаклем «Востраў Афрандзіты». Гэты патрабавальны, неспакоіны мастак здолеў узяць калектыву, зрабіць рэзультаты цікавымі гедзінамі ў жыцці акцёра, зафрануў самазавяцтва струны кожнага і ў выніку атрымаўся добры, зладжаны ансамблевы спектакль — лепшы ў рэпертуры за апошнія гады.

Здэсці, дырэктар тэатра павінен быць зацэкаўленай у тым, каб такія людзі, як Б. Ручын, працавалі ў тэатры стала. Але... не жа-

дана гэтага рэжысёра пераехаць у Гомель ніхто не аддучыцца. Цікавай творчай манерай вызначыўся і рэжысёр Я. Рэво. Але ён мала прапрацаваў у тэатры. Даводзіцца шкадаваць і аб тым, што толькі адзін сезон «пратрымаўся» ў тэатры рэжысёр Я. Батурын. А ён жа зарэкаментаваў сябе як удальнік мастак. Аб гэтым вельмі пераканаўча сведчыць пастаўлены ім спектакль «Згублены сын» А. Арбузава. Чаму ж пакінуў тэатр Я. Батурын? Гавораць, яе спрацаваўся. З кім не спрацаваўся? Акцёры ўсёй душой пацягнуліся да яго, а гэта — галоўнае, гэта тое, што патрэбна тэатру, што дазваляе спадзявацца на поспех.

Галоўны рэжысёр тэатра Л. Эльстон — вопытны майстар сваёй справы. Але, аддаючы належнае яго вопыту і ўменню, усё-такі хочацца ўспомніць прыказку: адзін у полі не воін. Цяжка аднаму за ўсім паспешы, усё правядзе, і што вельмі неабходна, зрабіць кожную работу тэатру творчым святлом.

Да гэтага часу наш тэатр не набыў свайго творчага аблічча, свайго сцінічнага пошчыру. Не набыў, вядома, таму, што не было прадуманага, выражанага, перспектыўнага рэжысёрскага плана, які дапамог бы спавялаць рыхтавацца да ўсё больш складаных маштабных работ. Тэатр не мае на сваім ідэалагічным узроўні буйных палатнаў, такіх спектакляў, якія іргаліся б з год у год і кожны раз хвалявалі па-новаму. Скажам, такіх спектакляў, як «Антымістычная трагедыя» ў Рускім драматычным тэатры імя М. Горькага, «Канстанцін Заслонаў» у Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, «Несцерка» ў Тэатры імя Якуба Коласа, «Брэсцкая крэпасць» ў Тэатры імя Ленінскага камсамола. Нават такі добры спектакль, як «Крамлёўскія куранты» М. Пягодзіна, воль ужо п'яду гадю ў ідзе на сцене нашага тэатра. У апошнія два гады наглядзецца некаторы зрух у справе фарміравання рэпертуру. Можна ўжо назваць такіх спектаклі пра сучаснасць, як «Лявоніха на арбіце» А. Макавіча, «Акція» А. Штайна, «Крыдт у Нібелунгаў» Ф. Куна, «Час любіць» Б. Лескіна, «Заводскія хлопцы» А. Шур. Ужо адзін гэты пералік сведчыць, што кіраўнікі тэатра, мастакі савет павярнуліся тварам да жыцця.

Але мала выбраць належную п'есу. Трэба так вырашыць яе пастаюнку на сцене, каб па сваіх вартасцях спектакль быў на ўзроўні драматычнага матэрыялу. На жаль, так бывае дэляка не заўсёды. Спалшося на пастаюнку «Акція» А. Штайна, якую тэатр рыхтаваў да гістарычнай падзеі ў жыцці краіны — XXII з'езде партыі. Прыходзіцца шкадаваць, што на нашай сцене «Акція» не стаў акіянам жыцця, апаўднёнем пра краіну, пра яе бурны шлях у будучыню, пра яе рулячы. Спектакль гэты ў значнай ступені «адшюў» у быты, не ўзняўшы вышэй «лёсу асобных людзей, сямейных драм, не стаў ухваляваным расказам пра нашых сучаснікаў, пра іх камуністычныя адносіны да працы, барацьбы, чалавека.

Думаецца, што адна з прычын гэтых недахопаў — няўдалае расстаноўка сіл і недастатковае раскрыццё акцёрамі вобразу свайго героя. Р. Сувораву, цікаваму акцёру, які вырваў на сцене Гомельскага тэатра, даручылі ролю Платонава. Роля адказная, складаная. Р. Суворав старанна працаваў над ёю. Імяна, старанна. А вось творчага натхнення, духоўнага ўзлёту, імпрэвізацыянага самааддучыня, пра якое так добра гаворыць у сваім артыкуле народны артыст рэспублікі Д. Арлоў, у Р. Суворав не было, як, дэ рэчы, і ў іншых

акцёраў. Увогуле, падзяляю мастакоў на маладых і старых можна толькі вельмі ўмоўна і адносна. Творчай моладзцю некаторых мастакоў стала ўзросту мінулага і сённяшняга могуць пазайздросціць многія маладыя. І ў той жа час ёсць і сарод маладых мастакоў такіх, якія нічога не шукаюць, нібы ім усё ясна, і пачуццё неспакою зусім не ўласціва ім. А дрэнна ж пачынаць свой творчы шлях са старасці.

«Мастак для таго, каб уздзейнічаць на іншых, павінен сам шукаць, каб яго твор быў пошукам. Калі ён усё знайшоў і ўсё ведае і вучыць або наўчыцца забавляць, ён не дзейнічае. Толькі калі ён шукае, глядзіць, слухае, чытае зліваецца з ім у пошуках». Гэтыя словы рускага пісьменніка зямлі рускай Л. М. Талстога не трэба ніколі забываць.

Пошкі новага, які ў сярабы мастака, патрабуе нястомнай работы над сабою. А быць у мастацтве так. Паша жыцця ёсць аб лепшым скульптар свой твор пачаў год, дзесяць, і ён «ідзе». Гэта яго фартура. Але што ён дае жыццю новага? Вельмі мала. Ён проста сябе «тыражуе».

У нас ёсць людзі, якія ахвотна і зусім не ланкінаю гавораць аб праве мастака на творчы пошукі. Але атрымліваюцца так, што гэтыя людзі на словах выступаюць за наватарства, а на справе шалёна нападоюць на кожную спробу даць незвычайнае фармальнае рашэнне. І не таму, што гэта дрэнна або памылкова, а таму толькі, што яны выходзяць за звыклыя надзейныя рамкі традыцыйных схем і шаблонаў, якіх у мастацтве вялікае мноства.

Мы павінны змагацца супраць ілжанаватарства, супраць эклектыкі і прамога плагіяцтва, супраць няправільнага разуметага наватарства аб несумленнай спекуляцыі пад наватарства.

Але мы павінны таксама падтрымліваць творчы пошукі мастакоў, іх імкненне актыўна і сумленна выпрацоўваць формы, якія дапамагаюць раскрыць новы змест.

Сёння ўсе савецкія людзі, кожны па-свойму, думаюць аб нашым агульным «заўтра». А вось мы, мастакі, іншы раз любім больш аглядацца назад, уславінаць.

XXII з'езд КПСС праходзіў у новым будынку — дудочным Палацы з'ездаў. Тут была прынята новая Праграма партыі. Побач з выдатным ансамблем помнікаў старажытнай рускай архітэктуры, якімі так багаты

прытраўляць лямкай сіроку і пакрываць лачком. А гэтак усё пазаўлае нашы творы сілы, жыццёвай праўды. Нам патрэбна праўда аб нашых днях, аб нашых людзях, праўда, якая сама па сабе высакродная, якая, будучы перададзена з сапраўдным запалам і сілай, пераўрае працу мастака ў сапраўдны твор мастацтва.

І мы павінны змагацца, з аднаго боку, супраць прыняжэння і зб

ПА ВЯЛІКАМУ РАХУНКУ

У добрую традыцыйную ператварылася сустрэчы глядачоў з мастацтвамі нашых саюзных рэспублік, якія адбываюцца рэгулярна кожную сераду ў Цэнтральнай выставачнай зале Масквы.

7 лютага адбылося шырокае абмеркаванне твораў беларускіх мастакоў, выстаўленых на Усеагульнай выставачнай зале Масквы.

Мнагалюдная і надзвычай ажыўлена ў прасторнай аванзалі. Тут рабочыя і студэнты, школьнікі і настаўнікі, маскітчы і прызеджыя — больш за тысячы чалавек.

За сталом прэзідыума — мастакі, гасці з Беларусі, Арменіі і Кіргізіі, відучыя дзеячы мастацтва сталіцы — віцэ-прэзідэнт Акадэміі мастацтваў ССРСР М. Манізер, сакратары праблемаў Саюза мастакоў ССРСР Ю. Піменцаў, Д. Суслая.

Народны мастак БССР З. Азгур знаёміць глядачоў з мастацтвамі Беларусі, якія прыехалі ў Маскву на абмеркаванне. Сярод іх — аўтар манументальнага трышчы «На зямлі Беларускай», заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі В. Цвірка, народны мастак Беларусі, аўтар гістарычнага палатна «Абаронцы Брэсцкай крэпасці» І. Ахромчык, вядомы майстар тэматычнай карціны, заслужаны дзеяч мастацтваў Я. Зайцаў, аўтар паэтычнай і пяшчотнай карціны «Беларускія прыпеўкі»

МАСКОўСЬКІ ГЛЕДАЧЫ АБМЯРКОВАЮЦЬ ТВОРЫ БЕЛАРУСКАГА МАСТАЦТВА

Р. Кудрэвіч, жывапісец яркага тэмпераменту, свежых фарбаў, тонкага лірызму В. Жолтак, аўтар выкананых з выключным густам пастэлей А. Паслядовіч, народны мастак Беларусі скульптар А. Бембеля, графік М. Тараскаў, аўтар карціны аб першых шахцэраў Беларусі Н. Воранаў.

Абмеркаванне адразу набыло вельмі шырокае, прынцыповы, свайго роду тэарэтычны характар. Размова ішла не толькі аб асобных творах, аб удалых і няудалых рэчах, але і аб вялікіх жыццёва-важных праблемах творчага метаду, стылю, мастацкай формы.

«Акружыўшы скульптара З. Азгuru, маладыя людзі задавалі яму дзесяткі пытанняў аб характары майстэрства скульптара, аб спецыфіцы пластычнай формы, аб тым, што такое «новыя» і «старыя» мастацкія сродкі.

— Я лічу, — гаворыць З. Азгур, — што ў мастацтве не трэба зьямацца «прыдумваннем» новых сродкаў. Наватарства прыйдзе само, разам з новым чалавекам, з новым жыццём.

Я вучуся Акадэміі і не боюся сказаць, што я верыў у старым трывалым традыцыям і традыцыям нашага народнага мастацтва. Паўтарэнне старога? Не, пры сапраўднай творчасці паўтарэння не будзе. Ад ачуждзення да Рэлігія — рэалістычнае мастацтва не паўтарае сабе. І мастацкая форма заўсёды змянялася разам з духоўным развіццём чалавека і чалавецтва, разам з нараджэннем новага зместу ў мастацтве і ў жыцці. Параўнаўце, напрыклад, Рэлігія і Веласкеза. Абодва яны — вялікія рэалісты, але як парознаму здолел яны ўвасобіць у мастацтве свае зусім розныя рысы. Рэалізм бяснокны ў сваім развіцці. Я зусім не хачу адмаўляцца ад яго вялікіх традыцый, спавяць храм Афіны-Палады, каб праславіць арыгінальнасць і вядомасць. Я паказаў на гэтай выставачнай свае скульптуры і адно я магу цвёрда сказаць: я не «рысаваўся» ў сваім мастацтве, не імкнуўся да арыгінальнасці, да моды, я думаю аб тым, каб сціплым, простым шляхам дасягнуць сучаснасці з сэрцамі народа.

Падрабязна расказаў З. Азгур аб мадэлях сваіх скульптур, аб характары работ на гістарычным партрэтах. З вялікай увагай слухалі гледачыя расказы аб нацыянальных героях беларускага народа — аб рэвалюцыянерах, гераіні камуністычнага падполля Веры Харужай, аб выдатным пісьменніку-гуманісе Эм. Бадулі, аб мужыку і бестрашным кіраўніку бабруйскага партызан Віктары Лявчане.

У гэты час у той жа зале адбываецца гараж «жывапісання» дыскусія. Мастак Я. Зайцаў з захапленнем гутарыць з маладымі чалавекамі ў светлых акулалах.

Вялікая група людзей акружыла ў другім канцы залы

скульптара А. Бембеля. Размова тут ідзе аб прапарцыянальнасці аднаго ў скульптуры. Высокі юнак са значным спартсменскім гаворыць, што яму здаецца няправільным прапарцыям у скульптуры «Нахай нікол не будзе ўзяты меч».

— Але ж у мастацтве прапарцыя чалавечай фігуры залежыць ад эстэтычных норм, якія вынікаюць са стылю эпохі, — прырэчыць яму падпалкоўнік медыцынскай службы. — Да скульптуры нельга падходзіць натуралістычна, вымарыць яе каштоўнасць толькі тым, ці адпавядае яна жывой аголенай мадэлі.

Увага другіх глядачоў прыкавана ў гэтую хвіліну да карціны Н. Воранава «Шахтабудульнікі Беларусі». Многім яна не вельмі падабаецца, здаецца невялікай. Тут прырэчыць самі мастакі. Для жывапісу магчымы два метады — ад прыватнага да агульнага і ад агульнага да прыватнага; Н. Воранаў падрабязна дэталі, яму хачецца перадаць агульнае ўражанне ад працы шахцэраў. І для беларускай гэта карціна вельмі каштоўная, бо гэта першы расказ у мастацтве аб самай маладой у рэспубліцы галіне прамысловасці.

Вялікія пытанні ўзнікаюць у выступленнях гледачыя.

— Мастакі, — гаворыць ленинградскі студэнт-фізік Леўчык, — не павінны забываць дзве рэчы, на якіх трымаецца мастацтва, — філасофія і эстэтыка. Наша эпоха манументальная, і яна патрабуе манументальных тэм, манументальных форм у мастацтве.

— Мастацтва павінна даваць нешта новае чалавеку, абуджаць яго думку, — скажаў тэхнік Мішын. — Мастак павінен памагчы знайсці тое, што, магчыма, не ты адзіны, а ўвесь народ шукае, над чым б'ецца думка народа.

Высокую ацэнку глядачоў атрымалі на выставачнай жывапісе В. Цвірка. Амаль усе выступы

паўшы адзначалі ў яго трышчы пудоўнае спалучэнне тонкага лірызму, душэўнай дэталі і вялікай філасофскай думкі, манументальнага аб'яднання. «Толькі сапраўднаму майстру па сле спалучэння такога эпічнага размаху і лірычнай задуманасці», — скажаў у сваім выступленні арганізатар Смірноў. З вялікай любоўю гаварылі гледачыя аб карціне К. Насмачова «Напярэдадні». Добра аданілі яны таксама гістарычныя пафас карціны І. Ахромчыка «Абаронцы Брэсцкай крэпасці», пяшчотную паэтычнасць саважыцкіх пейзажаў Г. Азгuru, карціну А. Шыбнёва «Маладзёжная брыгада ў полі».

— Мне вельмі спадабаўся мадэляе палатно М. Беляніцкага «Статак», — скажаў выкладчык матэматыкі Ягораў. — Яно радуе вока моцнай, добра зладжанай кампазіцыяй, колерам. У ім — сапраўднае пазыі і мяккая лірычнасць Беларусі. Але вялікая карціна такога ж мастака «Размінраванне» мяне менш жарнула, бо няма ў ёй напружання і дастатковай псіхалагічнай вастрывасці.

Гараж дыскусія разгарнулася вакол карціны Я. Зайцава «Дарогі гасцю». Некаторыя гледачыя гаварылі, што гэта адна з лепшых карцінаў ад дзеясці Мікіты Саргеевіча Хрушчова, што ў ёй паказана адзіства Хрушчова з народам, яго сардэчнасць, цёплая сустрэча з каласнікамі. Аднак, большасць выступаўшых гаварылі аб тым, што карціна пакідае пацучы эстэтычны незадаволенасці, бо аўтар не здолеў справіцца з вялікай тэмай, што ў карціне шмат шэрых месц.

З беларускай скульптуры агульнае пацучы глыбокага задавальнення ў гледачоў выклікалі работы З. Азгuru.

— Вельмі моцнае ўражанне пакідае скульптура Азгuru «Ве-

ра Харужая», — гаворыць глядач Раманцаў. — Мне здаецца, у манументальнага гэтага партрэта вялізарнае значэнне мае жэст. Рука надае вобразу асабліва адулоўнасці, яна надае слау і асанаванасці парыву.

— Я не разумею, чаму ў нас вельмі баяцца паўтарэння, — гаворыць інжынер Сапрокіна. — Я лічу, нахай будзе сотні і тысячы такіх скульптур, як «Вера Харужая», тысячы адвольных профіляў, адвольных кавак фасадаў, але кожны раз — такі ж вялікі, сапраўдны, мастацкі вобраз.

Робота вядомага беларускага скульптара А. Бембеля «Нахай нікол не будзе ўзяты меч» выклікала наадварот, нямаля прычарчвання.

— Аўтар узяў вельмі важную, вельмі актуальную тэму, — гаворыць малады ленинградскі фізік, — але не здолеў пераканаць вырашыць.

Гадзінік на маскоўскай Манежнай плошчы паказвае дзевяты гадзіну. Ужо правізе лі званкі, якія абвешчаюць аб закрыцці выставкі. Пагасла ўжо святло ў многіх залах. Але яшчэ чуваць галасы ўдзельнікаў абмеркавання, гледачоў, якія паднялі ў гэты дзень на трыбуну мастацкай крытыкі. Нахай не ўсё гладка і не ўсё яшчэ ідэальна ў гэтым абмеркаванні, нахай сустракаюцца іныя раз выступленні некаваліфікаваныя, спецыяна падрыхтаваныя або рэзкі, нахай і самі мастакі не ўдзельнічалі ў абмеркаванні, але ўсё ж такі гэта была вельмі цікавая і важкая праца, якая падняла ў гэты дзень на трыбуну мастацкай крытыкі. Нахай не ўсё гладка і не ўсё яшчэ ідэальна ў гэтым абмеркаванні, нахай сустракаюцца іныя раз выступленні некаваліфікаваныя, спецыяна падрыхтаваныя або рэзкі, нахай і самі мастакі не ўдзельнічалі ў абмеркаванні, але ўсё ж такі гэта была вельмі цікавая і важкая праца, якая падняла ў гэты дзень на трыбуну мастацкай крытыкі.

Юбілей Р. Шырмы

У мінулую суботу ў зале Беларускага культурна-адукацыйнага цэнтру адбылася ўрачыстая праграма ў гонар юбілея Р. Шырмы. Урачыстая праграма была на чале Беларускага культурна-адукацыйнага цэнтру адбылася ўрачыстая праграма ў гонар юбілея Р. Шырмы.

Юбілейны вечар адкрыў уступным словам старшыня праблемаў Саюза напісанаў БССР, народны мастак Шырмы мастацтва, пра яго сапраўды рупліваю прапу па абранню беларускага фальклору ў аснову мастацтва, музыкальнага і літаратурнага.

Загальны адзіны прапанаваны і адзіны ЦС ЦК В. Каліч пад бурнаю апладысманамі ўсёй залы абвясціў Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРСР аб узнагароджванні Р. Шырмы ўзнагароджваннем ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У нашай краіне добра ведаюць імя народнага арыста ССРСР, выдатнага фалькларыста і дырыжора Рыгора Раманавіча Шырмы. Днямі, у сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння і адзначэння заслугі ў развіцці савецкай музыкі, Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРСР Р. Шырма ўзнагароджваннем ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Высокая ўзнагарода

У нашай краіне добра ведаюць імя народнага арыста ССРСР, выдатнага фалькларыста і дырыжора Рыгора Раманавіча Шырмы. Днямі, у сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння і адзначэння заслугі ў развіцці савецкай музыкі, Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРСР Р. Шырма ўзнагароджваннем ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Дзяўчына і сонца

(Па народных матывах)

Рыгор Раманавіч Шырма.

Пахвалілася дзяўчына
Перад вернаю сяброўкай,
Што яна адна на свеце
Прыгажэйшая за месці.
Ад пацучы гэта сонца
І хвалічы выклікае:
— Даві думачка красю,
Хто з нас лепш пасвечыць
людзям
Ад усходу да заходу.

Пасміхнулася дзяўчына
І прыбралася ў камору,
На красуні ўсё зіццела:
Каснікі, сукенка ў маці,
А найбольш — чаравічкі.

Шчыравала моцна сонца,
Ад праменяў прыбывала
Безліч колераў у кветках,
І звычайнае каменне
Ззяла, быццам дыяманты.

Тут на двор дзяўчына выйшла,
І відчы адрэзу сталі
Спраты дзіў на дне азёраў,
Залатыя скарбы ў нетрах,
Думкі, што схаваны ў душах.

Масківа — Каір — Багдад

Хто з нас не захапіўся цудоўнымі казкамі Шахразадэ? Не раз крылатыя мары неслі мяне на яе легендарную радзіму. Нібы ўважываўкі ўяўлялася гэтая сонечная краіна: бяснокныя галіфінавыя палмы, тэмпераментныя арабы, усходнія прыгажуні ў цёмным убранні, вузкія вуліцы стагоддзяўнага шумнага Багдада, дзяржышчы, бедныя... Але ніколі ў думках не меў, што мне прыйдзецца доўгі час жыць і працаваць у тых мясцінах.

Калісьці ў міжрэччэ Тыгра і Еўфрата квітнела рабаўлянніцкая дзяржава Вавілон. У ёй працаваў была створана сетка араўляннічых каналаў, якая пакрывала ўсю краіну. Тама яна танула ў зеляніне. На яе тэрыторыі жыло сорак мільёнаў чалавек. Цяпер на гэтых месцах знаходзіцца невялікая дзяржава — Ірак. Да нядаўняга часу яна была зававана ў імперыялістычных лапцугі. На яе зямлі гаспадарылі прагнаы і лютыя чужаамацы, якія прывошывалі ўсе яе багачы. Краіна была ўцягнута здраўніцкім урадам у сістэму агрэйўскай вайны, блокаў, арыя, нібы павук, высомквал з яе ўсе жывыя сокы.

Каланізатары спадзяваліся, што Ірак назаўсёды застанеца бастыёнам рэакцыі на Блзкім Усходзе. Але яны памыліліся. Не скарыўся іракскі народ перад імі і іх прыслужнікамі. У 1958 годзе ён справіў свае магутныя плечы і

На радзіме Шахразадэ

Канстанцін Міхайлавіч Бурмістраў — урач, загадчык аддзялення Віцёскай абласной бальніцы. З 1959 па 1961 год ён працаваў ў Ірану. «На зямлі Шахразадэ» — гэта запіскі К. Бурмістрава аб Ірану і яго народзе, аб рабоце савецкіх спецыялістаў у гэтай краіне.

скінуў тыранічны рэжым лаяка імперыялістаў Нуры Саіда і праданнага караля Фейсала. За адну ноч, нібы струхнелая будыніна, распылася манархія. Маладая рэспубліка выйшла з араўлянніцкага Багдадскага пакта, устанавіла дружэлюбныя адносіны з мірнымі краінамі і цвёрда пайшла па шляху эканамічнага і культурнага развіцця.

Мы, савецкія людзі, з радасцю сустрацілі вестку аб гэтым і ад усёй душы віталі захады Савецкага ўрада па дапамоцы іракскаму народу ў будаўніцтве новага жыцця. Калі мне прапанавалі паехаць з групай урачоў у Ірак, я ахвотна загаліўся. Чалавек я ўжо немаля і не шукаў рамантычных прыгод. Але як урач лічыў сваім абавязкам асабіста ўдзельнічаць у наладжанні аховы здароўя народа, які стагоддзямі стагнаў пад чужаземным прыгнётам.

У гэтай галіне становіцца ў краіне было асабліва цяжка. Да рэвалюцыі 95 працэнтаў насельніцтва хварэла сухотамі, трахомой, тифусам, маларыяй, анеміяй і інш. Гэта вынік надзвычайна нізкага жыццёвага ўзроўня, бесчалавечай эксплуатацыі і поўнай адсутнасці клопатаў аб лёсе народа. Ва ўсім Ірану налічвалася 800 урачоў, палавіна якіх працавала ў Багдадзе, а чвэрць — у ін-

шых буйных гарадах. У сельскай мясцовасці адзін урач прыпадаў на 17 тысяч чалавек.

Самымі першымі клопатамі рэспубліканскага ўрада была ахова здароўя насельніцтва. Нарэшце выкананы ўсе фармальнасці. У Багдад нам трэба ляцець праз сталіцу Егіпта — Каір. Трэба сказаць, што такіх выгод, як мы, не мелі горад казак Шахразадэ. Не прымытныя кілім-самалёт, а камфартабельны реактыўны лайнер Ту-104 унімае нас у нябесныя бланкі. Пад намі прыгажуня Масква. Да пабочнай, вельміна, гордая, мілая сталіца-прадзіўніца!

Хутка праносіцца пад намі родная зямля. Зверху бачым невялікія чатырохкутнікі дамоў, рознакаляровыя палосы паляў, серабрыстыя стужкі рэк. Неўзабаве паказаліся шпі гора. Бортравадніца павадала, што наша хуткакрылая птушка перасекла граніцу айчыны. На дзень робіцца крыху сумна і трывожна. Як сустрае нас чужая зямля? Але настроі застаюцца прыўзнятымі.

Выйшаўшы з самалёта на іракскім аэрадроме, мы адразу трапілі пад аспліяльняныя, ячкучыя прамені вогненнага сонца, якое вісела над галавой ў бязвоаблачным блакіце. Гэта было нечакана і пудоўна. Нават не верылася, што ўсяго некалькі гадзінаў у асенніх паліто на маскоўскім аэрадроме.

Пераглядзеўшы не ведаючы, у які бок пайсці, Рамтам чужым голасам на рускай мове: «Браткі, да мяне!» Гэта кліч нас поўна, лываваць мужчына на немялядзых год. Ён вітаеца і рэкамэндуеца: «Пётр Іванавіч, ваш пакарны слуга». Нас бянтэжыць яго прамзменная лісцаваць і паслухлявасць. Пазней даведаліся, што гэта амігрант з Расіі, які ўладкаваўся на работу ў аэрапорце. З яго дапамога хутка заканчваецца ўсё фармальнасці і ідзем у ателье, у якім падрыхтавала тут нас месцы авіякампанія. Тут нам трэба пражыць тры дні, чакаючы самалёта на Багдад. Такая затрымка нам да спадобы — маем магчымасць аглядзець старадаўнюю сталіцу Егіпта, яе слаўныя мясціны.

Аўтобус імчыцца па шырокай асфальтавай вуліцы. Па абодвух баках віднеюцца маленькія хаткі з высокімі глінянымі або каменнымі агароджамі. У пыле корпаюцца напярэдазветыя мурзаты дзеці.

Зусім іныя малюнак убачылі мы на цэнтральных вуліцах. Высокія, еўрапейскага тыпу дамы, зьяючы вялізнымі вітрынамі магазіны. Ні на хвіліну не спыняецца паток машын. Паслухлява адчыняе дзверы атоля чорнасурны слуга ў беласнежных касцюме. Аказваецца, увесь штат складаецца з неграў і толькі з мужчынаў. Яны добра вымуштрываны і здасяцца пазбудзены пацучы ўласнай годнасці. Мы ілі не можам звыкнуцца з іх ніслывасцю перад «містэрамі» і «мадам».

Гаспадар яшчэ малады чалавек з вытанчанымі манерамі. Ён надакучыла ветлівы, валоў французскай, англійскай, турэцкай і фарсіскай мовамі. Губы яго выгінваюцца ва ўсмішчы, але погляд халодны, надобразачылівы. Мы з палёгкай уздымаем, калі ён знікае з нашых вачэй.

Пётр Іванавіч прапануе нам план экскурсіі — прамяды Гіза, дзяржаўны катркі музей, мячэць і палац Алі Мухамеда, які ў мінулым стагоддзі доўгі час быў уладаром Егіпта. Мы ахвотна згаджаемся. На гэтым місці Петра Іванавіча вярчэваецца, і ён пакідае нас.

Назаўтра раніцай выязджаем. Наш Гід — тып сучаснага егіпецкага буржуа. На ім доўгія парчовыя халат, падпяразаны яркім чырвоным поймам. Хаця на вуліцы не менш трышчы гадзасу гарачыні, ён апраўду паверх халата карчыную абу (наідку), якая спадае ледзь не долу. На галаве — чалма. Ён ветлівы, жыццядарадны і крыху выстаўляецца сваім красамоўствам.

Зноў едем па шумных вуліцах Каіра, накіроўваемся на ўскраіну горада. Меркавалі, што дзевяціцца ехаць па пустыні, і з неадраўліваасцю спадзяваліся убачыць «іспаснасныя стэпы Аравійскай зямлі», дзе «тры гордыя палмы высока раслі». На наша здзіўленне, яшчэ едучы па вуліцы, мы ўжо убачылі слаўныя піраміды. Аказваецца, егіпцяне прымуслі пустыню адступіць.

Перад нам шэрыя мураваныя гмаі, а вакол распаленыя каменні і пясок. Бліжэй да нас узвышаецца самая вялікая піраміда. Некаторы час стаім нерухома і маўкліва. Гід пацаў свае тлумачэнні.

— Гэта — піраміда фараона Хеопса. Яе вышыня — 146 метраў. На працягу 20 год яе будаваў сто тысяч рабоў. Па дзесяці тысяч чалавек змянялася кожны месяц. Большасць з іх гінула. Ніякіх пад'ёмнікаў прылад тады не было і каменні вагой у 30 і больш тон узнімаліся ўгару ўручную.

На працягу тысячагоддзяў простыя людзі не смелі нават блізка падыходзіць да «свяшчэнных» месц, дзе былі пахаваны фараоны. Цяпер кожны, хто жадае, можа аглядзець піраміды знаворку і ўсярадзіне.

Ля ўваходу стаіць бедна апраўданы стары — ахоўнік піраміды. Ён спакойна, з вялікай усходняй павольнасцю адказвае на нашы пытанні. А праз некаторы час мы па хісткай дошцы з вярхоўкамі замест поручняў лезем наверх па вузкім крутому лазу. Нарэшце трапілі на прасторныя гранітныя пакой. Вакол пуста. Толькі пасарадзіне стаіць саркафаг, падобны да вялізнай каменнай ванны. Ён таксама пусты. Гід тлумачыць, што фараона даўно перанеслі ў музей. Там жа захоўваюцца іцалельны каштоўнасці — многія ў свой час былі разрабаваны і вывезены ў Англію, Францыю, ЗША і іншыя краіны.

Мы абшлі ўсе піраміды. Іх засталася мала — тры вялікія і некалькі дробных, паўрабаваных. Надоўга затрымліваемся ля сфінкса, твар якога, па сведчанню гіда, адлюстраввае рысы ўладара, што пад ім пахаваны. Сфатаграфаваліся на фоне пірамід і сфінкса. Пазней наведвалі іныя слаўныя мясціны егіпецкай сталіцы, шпайравалі па малюнічых берагах Ніла, які навольна коціць свае мутныя хвалі праз цэнтр горада...

Зноў у паветры. Агледзелі з вышыні гераічны Порт-Саід, слаўны Суэцкі канал, узбярэжжы Суэцкай, Лівана, Сірыі. Раднічы прыгледзілі ў Багдад. Над старадаўнім горадам узнімаліся сонца. Яго прамені пазацілі цілі воды Тыгра, надалі асабліва яркасць беласнежным мінарэтам, асвятлілі ўсхваляваныя твары людзей. Гэта — сонца свабоды. Яно ззяе сёння над малядой рэспублікай, якая робіць свае першыя самастойныя крокі.

Хорыя — свабоды Гэтае слова народнага рэвалюцыянара. Ён названа цэнтральная вуліца сталіцы, якая раней называлася Гэтыман і зойбачы Нуры Саіда. Гэтым словам названы многія вуліцы горадоў, ім пачынаюцца маскоўскія радыёперадачы.

З усняў Іракскіх сяброў мы даведаліся аб падрабязнасцях рэвалюцыянара перавароту. На доўгім адзіліня 1958 года Багдад абудзіла страляночы. Гэта быў горад зямлі і праўды. Паўстанне першымі ўздылі касці пад камандаваннем К. Касема, тым самым, якіх Нуры Саід намераўся накіраваць на ўцяміраванне ліванскага народа.

У тры гадзіны ночы войскі абкружылі палац караля ў Багдадзе і дзе нават не падазравалі, што ён манархія і праддэраўшаны. Калі кароль Фейсал і яго дзядзька, наступны прынц Абдул Іях, даведаліся, што палац абкружаны і паўстанцы патрабуюць адмаўлення караля ад прастола, яны паспрабавалі арганізаваць супраўліўленне. Але праз некалькі хвілін усё было скончана. Фейсал і Абдул Іях былі забіты.

У гэты час у іных раёнах горада паўстанцы часті іракскай арміі пра падтрымку народа занялі радыёстанцыю, тэлеграф, паліцэйскае ўпраўленне, урадавыя будыні. Не ўдалася ўцячы амаль ніводнаму прыслужніку манархіі. Толькі стары прайдзівец Нуры Саід — адзін з галоўных віноўнікаў трагедыі іракскага народа, спрабаваў уцячы ад распалы. Яго дом трыма падземныміходамі быў злучаны з райоў, на якой заўсёды чакала лодка. На ёй тыран і хацеў знікнуць. Але паўстанцы натрапілі на яго след. Не магамлі скакалі на жывое аздэнне ілі чадра. Спрувядлівая кара спыніла кар'єру авантурыста.

Народ адхіліў каралеўскую манстыцыю. Абвешчана часовае канстытуцыя, якая будзе заменена пастаяннай. Яна прадухаджае роўнасць і супраўліўленне ўсёх грамадзян. Упершыню ў гісторыі Ірака сталі раўнапраўнымі грамадзянамі курды, якія складаюць чвэрць насельніцтва краіны.

Пацучы, якімі поўныя сэрцы іракскіх працоўных, вельмі добра выказаў сучасны прагрэсіўны пазт Аль-Баяці-Абд аль-Вахаб. Яго пранікнёны верш, перакладзены на рускую мову, я запісаў у сваім бланкеце.

Нет больше стен,
разделяющих нас,
Пробил тыранов
последний час.
Разбиты оковы —
мы свободны.
Как пламя,
Как птица,
Как солнце над родной,
Народ Ирака сильнее веков,
Сильней королевских
штыков.
Слабый старонкай уводзе
у историю чалавечка подвиг
свободолюбивага іракскага народа.
[Працяг будзе].